

Brussel, KBR, ms. 9079,
Honoré Bovet, *Arbre des
batailles*, f. 10v. Strijd van
de sociale klassen in een
symbolische boom

Inleiding

In de vijftiende eeuw zijn de steden van de Bourgondische Nederlanden toonaangevende kunstzinnige productiecentra die tekenen voor de vernieuwende schilderkunst van de Vlaamse Primitieven, de gotische kerken, de Brabantse retabels, de wandtapijten en de schitterende polyfone muziek. Ook de verluchtungskunst kent in de Zuidelijke Nederlanden in deze periode een artistieke bloei zonder voorgaande. De vijftiende eeuw, de gouden eeuw van de Vlaamse miniaturen, vormt een keerpunt in de geschiedenis van het handgeschreven boek.

De librerie van de Bourgondische hertogen werd op het einde van de vijftiende eeuw als een van de meest prestigieuze bibliotheken van de hele westerse wereld beschouwd. In september 1794 haalden de commissarissen van de Franse Republiek een groot deel van de Bourgondische handschriften weg uit onze streken om ze over te brengen naar Parijs. Pas in 1815 en na de nederlaag van de legers van Napoleon keerden de door Frankrijk geconfisqueerde documenten terug naar Brussel. Sommige werken bleven echter in Parijs achter, andere – die geen deel uitmaakten van de bibliotheek van de hertogen – reisden dan weer wel naar Brussel.

Voor het eerst brengen de Koninklijke Bibliotheek van België en de Bibliothèque nationale de France hun collecties samen en bundelen ze hun krachten om de bloeitijd van de Vlaamse miniatuurkunst in het volle daglicht te zetten. Ze organiseren een dubbeltentoonstelling van internationale allure die opent in Brussel en daarna een vervolg krijgt in Parijs.

Dit gemeenschappelijk project is het resultaat van jarenlang onderzoek in beide instellingen dat is verwerkt in een aantal wetenschappelijke publicaties. In Brussel en Parijs krijgt het publiek maar liefst 140 van de meest prestigieuze verluchte handschriften te zien. Sommige zijn al meer dan 50 jaar niet meer getoond, andere nog nooit. De originele scenografie van de tentoonstelling heeft niet alleen oog voor de stukken zelf, maar ook voor de context waarin ze tot stand zijn gekomen. Zo dringt de bezoeker pagina na pagina dieper door in de middeleeuwse fantasiewereld, bevolkt door helden en legenden, waar we Alexander de Grote, Karel de Grote, Lancelot en de fee Melusine zij aan zij vinden met Reinaart de Vos, gevleugelde draken en vreemde eenhoorns.

Brussel, KBR, ms. 9015, Sint-Augustinus, De Civitate Dei [in de Franse vertaling van Raoul de Presles: Cité de Dieu], f. 1r. Sint-Augustinus onderwijst zijn leer; Clovis ontvangt zijn wapenschild uit de hemel.

Inhoud

- 4 Vlaamse miniaturen
Opdrachtgevers en hun uitstraling
- 14 Meesterlijke miniaturen
Vijf verluchtters en hun topstukken
- 36 Middeleeuwse handschriften
Een triptiek
- 40 Praktisch

Vous tresexcellent priche Charles le roy de france Je raoul de praelles vost humble serui teur et subget

Tout vostre Et tout ce que Je scay et puyz faire a vostre comandement

Mon tresredoubte seigneur Les naturiens come plinze Adelm Aristote Bede Et autres qui firent les liures des proprietes des choies met tent laigle Roy souuerain sus tous les oiseaux Et entre ses proprietes

La peche qille regarde directement et sans fbur le soleil La tierce que ses faonelle espreuue Et ceulo q ne peuent garder le soleil plamement sans fleur elle les gette hors de son ny et vie Et quant Jay bien considere ymagine ces trois haultes proprietes Il me samble que Je ne les puyz multo comparagier ne plus proprement a nul de tous les docteurs de samte eglise especialment de leglise Orimtuq a mony saint Augustin

Car pmerement en la doctrine de la foy en la confuttacion ou reprobacion des herit en la dedaracion de la benoi te trinitonics null de tous peulo

